

tamošnji cerkvi si lahko ogledamo sliko Sv. Miklavža, ki jo je v 19. stoletju naslikal Matevž Langus, portretist Primčeve Julije in mnogih drugih Prešernovih sodobnikov.

Če s soriške ceste potem zavijemo še na desno, pridemo v Spodnje in nato v Zgornje Danje, ki ležijo že visoko pod Ratitovcem. To področje kot še nekatera druga v Selški dolini (npr. Davčo) so v preteklosti naseljevali nemški kolonisti. Danes o tem pričajo mnoga imena nemškega izvora, v Danjah pa so prebivalci še pred nedavnim govorili čudno mešanico z nemškimi koreni in slovenskimi končnicami, da, najstarejši ljudje se še danes sporazumevajo v tem jeziku. Kolonisti so na to področje prišli s Tirolskega že v 13. stoletju, toda zaradi slabih zvez z dolino je njihova slovenizacija potekala počasneje kot drugod, ni pa nobenega dvoma, da je čas tudi tu že opravil svoje in da o kakem nemškem otoku sredi slovenskega prebivalstva ne more biti več govora.

Še zadnjič se vrnemo na glavno cesto. S Podrožta nas vodi pot naprej proti Petrovemu brdu in tu je konec »prelepe« Selške doline, kajti s Petrovega brda se pot prevesi na tolminsko stran.

JUBILANT

SEDEMDESET LET FRANCETA TOMŠIČA

Življenjski prazniki so priložnost za zahvalo. In to smo profesorju Tomšiču njegovi učenci, posebej pa še slavisti, dolžni. Zahvalo za tiho, vztrajno, zanesljivo in široko strokovno dejavnost, v kateri je zmeraj prevladovala težnja po zanesljivem izhodišču, veljavnem podatku in po jasno oblikovani trditvi pred nemirom in morebiti vsaj začetno negotovostjo novosti.

Podatki o življenju in delu. Prof. dr. France Tomšič se je rodil 20. marca 1905 v Trebnjem, maturiral je leta 1923 na gimnaziji v Novem mestu, junija 1928 je diplomiral na slavističnem oddelku filozofske fakultete v Ljubljani in se leta 1929 izpopolnjeval na Jagelonski univerzi v Krakovu. Leta 1930 je vstopil v srednješolsko službo, od 1949 do 1953 je poučeval slovenski jezik na novoustalovljeni Višji pedagoški šoli, bil nato od 1953 do 1961 izredni profesor za cerkveno slovanščino in slovansko filologijo na Filozofski fakulteti v Ljubljani, od 1961 do 1973 pa je delal kot znanstveni svetnik v glavnem redakcijskem odboru slovarja slovenskega knjižnega jezika, ki ga pripravljajo v Inštitutu za slovenski jezik SAZU. V akademiskem inštitutu je sodeloval seveda že prej, od leta 1956 je bil član pravopisne komisije na SAZU, leta 1958 pa je bil imenovan za člana komisije za slovensko gramatiko, filologijo in pravopis v Inštitutu za slovenski jezik SAZU in za člana znanstvenega sveta inštituta, od 1961 do 1971 je honorarno predaval staro cerkveno slovanščino na filozofski fakulteti, nekaj let pa

tudi novo vpeljano zgodovino slovenskega knjižnega jezika. — Od 1945 do 1955 je bil profesor Tomšič tudi član pravnoterminološke komisije pri vladi LRS in od 1945 do 1973 jezikovni svetovalec pri Uradnem listu LRS. — Od II. do IV. številke je sourejeval predvojno strokovno revijo Slovenski jezik, po vojni pa od 1955 do 1958 Slavistično revijo.

Skopi, iz objavljenih življenjepisov posneti podatki kažejo postaje na poti profesorjevega dela, več o značilnostih in delovnih uspehih je mogoče razbrati iz objavljenih člankov, razprav, študij in publicističnih drobnih objav, ne nazadnje tudi iz slovarskega dela. Predvsem pomembno pa je bilo zlasti v prvih dveh tretjinah njegove delovne poti pedagoško delo. Pri tem delu je bil Tomšič — spominjam se ga kot razrednika, pa tudi drugi, ki jih je učil, so mi povedali isto — zmeraj pristaš trdnega, usmerjenega pouka, naravnane na en sam cilj — k dobremu pregledu nad snovjo in k utrjenemu spoznanju, kakor da bi želel, da bi njegovi učenci obvladali pod njegovim strogim vodstvom prvo stopnico v stroko, ki ji je posvetil svojo delovno pot. Naj se danes še tako ne strinjamo z metodo vprašanj in odgovorov, njegove z Ivanom Pregljem napisane Slovstvene zgodovine Slovencev, Hrvatov in Srbov v vprašanjih in odgovorih (1938) ni mogoče prav razumeti, če ne upoštevamo profesorjeve želje, organizirati, usmerjati pridobivanje znanja. Pregled slovstvene zgodovine smo obvladali, pa naj je imel zlasti v medvojnem in deloma povojnem času še tako malo časa za razlago. Jezikoslovec po svoji ožji stroki je seveda sproščeno skrbel tudi za jezikovni pouk, in to ne samo knjižnega jezika. Iz stare cerkvene slovanščine nam je 1943 — istega leta je izšla tudi njegova Starocerkvenoslovanska čitanka in slovnica — posredoval toliko znanja, da nam poznejši študij tega predmeta na univerzi ni bil posebna novost. Tak, zanesljiv, jasen in trden je bil tudi pri svojem visokošolskem pedagoškem delu na Višji pedagoški šoli in na fakulteti. Nekaj pa le ni spodbudno vplivalo na njegovo urejeno stalnost: nagle menjave v šoli, reforma, ki je konec petdesetih let — tudi sam je pri njej sodeloval — odvzela njegovemu predmetu, stari cerkveni slovanščini in slovanski filologiji tisto vlogo, ki jo je imela v dotedanjem študiju pri nas in jo ima še zmeraj na nekaterih fakultetah, kjer posamezna slavistika ni nacionalni predmet. V novih razmerah kakor da se je profesor nekoliko odmaknil, zaprl vase in k strokovnemu delu.

To pa je bilo kaj raznovrstno. Učenec Nahtigala in Ramovša si je svoje zanimanje določil že med študijem, saj je leta 1930 zagovarjal disertacijo z naslovom Janeza Svetokriškega Sacrum Promptuarium (odlomek je izšel v ČJKZ VIII, 1935, 1—15). Poznejše delo za zgodovino slovenskega knjižnega jezika ga je usmerilo k začetkom slovenskega pismenstva — to pa je v zvezi z njegovo osrednjo znanstveno panogo, staroslovansko filologijo — in k sintezi razvoja slovenskega knjižnega jezika. V vsem delu je izrazilo opazna strokovna naravnana tedanje ljubljanske historične in filološke slavistične šole, tak je tudi Tomšičev metodološki pristop. V tradicionalno zasnovani Zgodovini slovenskega slovstva (SM od 1956—1971) je razvoj knjižnega jezika obravnavan kot kulturnozgodovinsko vprašanje, Fr. Tomšič pa je prispeval nekaj novega s tem, da je veljavne poglede strnil v uvodnem poglavju z naslovom Razvoj knjižne slovenščine (Zgodovina slovenskega slovstva I, 1956), za isto delo pa je obdelal tudi slovstvene spomenike v dobi pismenstva (prav tam 170—180). Za slavistični

kongres v Moskvi je pripravil študijo Podoba najstarejše pisane slovenščine (SR XI, 19—34), v kateri je z analizo jezika opozoril na slovenski značaj brižinskih spomenikov in se s tem pridružil stališču Fr. Ramovša. Čeprav je pripoznal sorodnost ustreznih cerkvenoslovanskih besedil in brižinskih spomenikov, je pokazal na izrazite slogovne razločke in tako zavrnil misel, da bi bili brižinski spomeniki cerkvenoslovanska besedila slovenske redakcije. V poljudnem zapisu je načel vprašanje brižinskih spomenikov tudi v sestavku Koroška in začetki slovenskega pismenstva (Zbornik Koroška in koroški Slovenci, Maribor 1971, 271—275).

Drugo področje Tomšičevega zanimanja — osrednje po njegovi habilitaciji (1960) — je bila cerkvena slovenščina. Glavni predmet njegovega raziskovanja je bil študij Metodovega življenjepisa: prišel je do spoznanja, da je bilo Žitije Metoda napisano v grščini in nato prevedeno v cerkveno slovenščino (moravskega tipa) po Metodovem učencu Grku, ki je deloval na Moravskem in bil od tam pregnan. Dokazni postopek se je ustavljal pretežno pri pomenskih odtenkih posameznih izbranih izrazov in pri skladenjskih posebnostih. Razlaga utegne biti pomembna pri morebitnem ponovnem vrednotenju pomena moravskega in panonskega obdobja za našo in splošnoslovansko kulturno preteklost. Svoje izsledke je profesor Tomšič objavil v dveh razpravah v Slavistični reviji (Vita Methodii, SR VIII, 1955, 195—208 in Vita Methodii II, SR IX, 65—70), pozneje pa je objavil tekstnokritične pripombe v kritični izdaji obeh virov (skupaj s Fr. Grivcem) z naslovom Constantinus et Methodius Thessalonicensis, Fontes (Radovi staroslovanskega inštituta, knjiga 4, Zagreb 1960). — Obe področji, posebej pa še izvor in jezik brižinskih spomenikov, sta bili predmet številnih profesorjevih predavanj na strokovnih srečanjih v tujini in doma. — Pri razmišljanju o staro-cerkvenoslovanskem obdobju Tomšičevega dela moramo obžalovati, da se je profesor v križnem ognju včasih pretogo postavil in za posamezne stroke celo usodnih predpisov glede pedagoške utemeljenosti predmeta na univerzi zaprl predvsem k svojim individualnim raziskavam in ni skušal niti problemsko, še manj personalno poskrbeti za tiste, ki naj bi njegovo delo nadaljevali. Bili smo zraven in smo videli, da ga je položaj predmeta skrbel, pa se nismo upali — ali nismo znali pomagati, da bi profesor videl čez zaporo formalnih ovir.

Toda tedaj, v šestdesetih letih je bilo že prepozno: leta 1961 je prešel na SAZU, postal še istega leta znanstveni svetnik in član glavnega redakcijskega odbora slovarja slovenskega knjižnega jezika, leta 1962 pa član novega glavnega redakcijskega odbora za slovar. Vprašanja slovenske historične in sodobne slovnice so ga zanimala že prej, metodološki pristop je bil v skladu z navadami ljubljanske slovenistične šole predvsem historičen, četudi je obravnaval vprašanja sodobnega jezika. V zgodovinsko slovnico spada obravnava deležnikov v slovenščini (tudi deležja = »prislovnega« deležnika) v razpravi Poglavlje iz slovenske historične sintakse (SR VIII, 1955, 57—67), medtem ko je prof. Tomšič sam uvrstil v problematiko sodobnega knjižnega jezika razpravi Refleksivni glagoli v slovenščini (SJ II, 1939, 155—169) in Nomina agentis v knjižni slovenščini (SR III, 1950, 471—476); ta razprava je v nekem smislu napoved pravopisne reforme v pisavi obrazila -lec, žal pa ni pobudila diskusije, ki bi morebiti nepotrebne dogodke ob izidu Pravopisa 62 preprečila. Posebej je treba omeniti njegove številne drobne prispevke, ki jih je objavljial v Jeziku in slovstvu in dru-

god. Tu se je že pred izidom Pravopisa 62 potegoval za vpeljavo male začetnice pri stvarnih lastnih imenih (k temu ga je napeljalo delo pri Uradnem listu SRS) — Za pravice male začetnice (JiS I, 1955/56, 114—116) in Še o veliki začetnici (JiS I, 1955/56, 241—245); pisal je o stopnjevanju (JiS II, 1956/57), o vprašanjih samoglasniške kakovosti pri glagolskih oblikah (JiS VIII, 1961/62, 123—125) in o nekaterih drugih drobnih jezikovnih vprašanjih.

Pomemben je njegov delež pri Slovenskem pravopisu 1962 in pri prvem zvezku Slovarja slovenskega knjižnega jezika (1970), ki ga je sourejal kot član glavnega redakcijskega odbora. Ob izidu slovarja je napisal skupaj z drugimi sodelavci posebno izjavo v Naše razglede (o pravopisnih vprašanjih). Ob tej priložnosti je skupaj s sodelavci dobil tudi Kidričevo nagrado.

To bi bilo vse, če ne bi bibliografija navajala še celega kupa slovarjev. Od tega so najpomembnejše: izdaje nemško-slovenskega (štiri) in slovensko-nemškega slovarja (tri), obsežna dela, pogosto blizu in preko tisoč strani. Ne glede na dejstvo, da se je pri tem bolj naslanjal na našo slovarsko tradicijo in ni zmeraj sledil dogajanju v nemškem jeziku, je treba pripomniti, da bodo Tomšičeve izdaje teh slovarjev ostale temelj za prihodnja slovarska dela te vrste.

Preostaja še množica drobnih zapisov, poljudnih člankov tudi v revije, kakor je bila pred vojno Življenje in svet, v dnevno in revialno časopisje, v katerih je širšemu občinstvu približal probleme svoje stroke. Ne nazadnje je treba na tem mestu omeniti tudi temeljite in s pieteto napisane sestavke o nekaterih slavistih, na prvem mestu o Rajku Nahtigalu, njegovem velikem učitelju.

Žal se je ta dejavnost s hudo boleznijo pred letom ali dvema sklenila. In tako lahko ta jubilejni zapis končam, kakor sem ga začela: profesorju Tomšiču moramo biti za njegovo vestno, skrbno in vsestransko delo hvaležni, kakor mu bomo zmeraj hvaležni vsi, ki nas je kdaj učil.

Breda Pogorelec
Filozofska fakulteta v Ljubljani

V spomin

OB SLOVESU OD IVANA KOLARJA

Življenjski in delovni jubileji ljudi, ki so se s svojim delom proslavili v javnosti in ki so nam že tako dobro znani, so nam povod, da se znova in znova na široko razpisujemo o njihovem delu in zaslugah. Krivični pa smo do tistih nesebičnih delavcev, ki se prav tako ali včasih še bolj razdajajo v svojem poklicnem delu in mimo njega, pa ostaja njihovo delovanje skrito široki javnosti. V takšnem zatišju »nanca iz sosednje ulice« je mislil, pisal in predvsem učil tudi pokojni profesor Ivan Kolar. Vendar se ni nikdar zapiral med štiri stene delovnega kabineta ali svoje dejavnosti omejeval na šolske učilnice. Bil je vedno sredi druž-